

УДК 792.82“20”

БАЛЕТ Р. ПОКЛІТАРУ «ЛЕБЕДИНЕ ОЗЕРО. СУЧАСНА ВЕРСІЯ» У СВІТЛІ КРИТИКИ

Підлипська Аліна Миколаївна,
<https://orcid.org/0000-0002-7892-337X>
кандидат мистецтвознавства, доцент,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київ, Україна,
alinaknukim@ukr.net

Мета дослідження – виявити основні оцінні аспекти «Лебединого озера. Сучасної версії» Р. Поклітару у критичних статтях. **Методи дослідження.** Аналіз та порівняння критичних статей дали змогу провести науково об’єктивне дослідження. **Наукова новизна** полягає у виявленні основних аспектів критичної оцінки «Лебединого озера. Сучасної версії» Р. Поклітару, серед яких сюжет, драматургія, хореографічна лексика, музична основа, сценографія. **Висновки.** Аналіз хореографічної критики сприяє не лише відтворенню панорами оцінних висловлювань, а й виявленню художньо-естетичних домінант в оцінці хореографічних явищ. «Лебедине озеро. Сучасну версію» Р. Поклітару можна розглядати в системі постмодерністських інтерпретацій, що вимагає оновлення методології критичного осмислення, удосконалення критеріїв виявлення художньої цінності твору. Описовість, компілятивний характер, відсутність авторської позиції характерні для низки публікацій щодо постановки Р. Поклітару. У багатьох статтях традиційно висвітлюється сюжет, переважна більшість авторів звертається до лібрето, решта – подають власне трактування. Критики не уникають традиційного порівняння з попередниками (М. Ека, М. Борн). Аналізу піддається хореографічна лексика, акцентується увага на іронічному ставленні до класичного першоджерела (прояв однієї з основних рис постмодернізму). Проводиться порівняння з кіно-жанрами («саспенс», «екшн»). В оцінці музичної основи більшість критиків розуміють доцільність перероблення музичної партитури першоджерела задля вирішення нових драматургічних завдань відповідно до задуму балетмейстера. Всі автори позитивно висловлюються стосовно оригінальної сценографії та костюмів. Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми наукового осмислення критично-оцінного дискурсу балетного театру, воно запропоновано з метою обговорення методики аналізу критичних статей.

Ключові слова: критика балету; Раду Поклітару; «Лебедине озеро. Сучасна версія»; балет; танцювальна критика; критика хореографії.

**БАЛЕТ Р. ПОКЛИТАРУ
«ЛЕБЕДИНОЕ ОЗЕРО. СОВРЕМЕННАЯ
ВЕРСИЯ» В ОСВЕЩЕНИИ КРИТИКИ**

Пидлыпская Алина Николаевна,
<https://orcid.org/0000-0002-7892-337X>
 кандидат искусствоведения, доцент,
 Киевский национальный университет
 культуры и искусств,
 Киев, Украина,
 alinaknukim@ukr.net

Цель исследования – выявить основные оценочные аспекты «Лебединого озера. Современной версии» Р. Поклитару в критических статьях. **Методы исследования.** Анализ и сравнение критических статей позволили провести научно объективное исследование. **Научная новизна** заключается в выявлении основных аспектов критической оценки «Лебединого озера. Современной версии» Р. Поклитару, среди которых сюжет, драматургия, хореографическая лексика, музыкальная основа, сценография. **Выводы.** Анализ хореографической критики дает возможность не только воссоздать панораму оценочных высказываний, но и выявить художественно-эстетические доминанты в оценке хореографических явлений. «Лебединое озеро. Современную версию» Р. Поклитару можно рассматривать в системе постмодернистских интерпретаций, что требует обновления методологии критического осмысления, усовершенствования критериев выявления художественной ценности произведения. Описательность, компилятивный характер, отсутствие авторской позиции характерны для ряда публикаций по постановке Р. Поклитару. Во многих статьях традиционно освещается сюжет, подавляющее большинство авторов обращается к либретто, остальные – подают собственную трактовку. Критики не избегают традиционного сравнения с предшественниками (М. Эк, М. Борн). Анализу подвергается хореографическая лексика, акцентируется внимание на ироническом отношении к классическому первоисточнику (проявление одной из ключевых черт постмодернизма). Проводится сравнение с кино-жанрами («саспенс», «экшн»). В оценке музыкальной основы большинство критиков понимают целесообразность

**BALLET BY R. POKLITARU
“SWAN LAKE. MODERN VERSION”
THROUGH THE PRISM OF CRITICS**

Alina Pidlypska,
<https://orcid.org/0000-0002-7892-337X>
 Ph.D., Associate Professor,
 Kiev National University
 of Culture and Arts,
 Kyiv, Ukraine,
 alinaknukim@ukr.net

The main objective of the study is to identify the main evaluation aspects of “Swan Lake. Modern version” of R. Poklitaru in critical articles. **Methodology.** The analysis and comparison of critical articles allowed conducting a scientifically objective study. **Scientific novelty** consists in identifying the main aspects of the critical assessment of “Swan Lake. Modern version” of R. Poklitaru, namely the plot, dramaturgy, choreographic vocabulary, musical foundation, set design. **Conclusions.** The analysis of choreographic criticism makes it possible not only to recreate a panorama of evaluative statements, but also to reveal the artistic and aesthetic dominants in the evaluation of choreographic phenomena. “Swan Lake. Modern version” of R. Poklitaru can be considered in the system of postmodern interpretations, which requires updating the methodology of critical thinking, improving the criteria for identifying the artistic value of the work. The descriptive, compiling nature, the absence of the author’s position is characteristic of a number of publications on R. Poklitaru production. The majority of articles traditionally cover the plot, the overwhelming majority of authors refer to the libretto, the rest submit their own interpretation. Critics do not avoid the traditional comparison with their predecessors (M. Ek, M. Born). Choreographic vocabulary is analyzed, attention is focused on the ironic attitude to the classical original source (manifestation of one of the key features of postmodernism). The comparison with film genres («suspense», «action») is made. In assessing the musical basis, most critics understand the desirability of processing the musical score of the original source to solve new dramatic tasks in accordance with the choreographer’s plan. All authors unanimously positively speak about the original set design

переработки музыкальной партитуры первоисточника для решения новых драматургических задач в соответствии с замыслом балетмейстера. Все авторы единодушно положительно высказываются относительно оригинальной сценографии и костюмов. Исследование не исчерпывает всех аспектов проблемы научного осмысления критического оценочного дискурса балетного театра, оно представлено для обсуждения методики анализа критических статей.

Ключевые слова: критика балета; Раду Поклитару; «Лебединое озеро. Современная версия»; балет; танцевальная критика; критика хореографии.

and costumes. The study does not exhaust all aspects of the scientific understanding problem of the critical evaluative discourse of the ballet theater; it is presented to discuss the methodology for critical articles analyzing.

Key words: ballet criticism; Radu Poklitaru; “Swan Lake. Modern version”; ballet; dance criticism; critique of choreography.

Актуальність теми дослідження. Однією із провідних тенденцій розвитку сучасного балетного театру є постмодерністська інтерпретація балетів класичної спадщини, серед яких основне місце посідають балети П. Чайковського «Лебедине озеро», «Спляча красуня», «Лускунчик». Підтвердженням невичерпного інтерпретаційного потенціалу цих творів може слугувати поява наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. десятків версій у постановці балетмейстерів-постмодерністів зі збереженням певних змістовних чи хореографічних зв'язків із класичною версією (балетмейстери М. Петіпа, Л. Іванова) чи з радикальними змінами в сюжеті та хореографії. Наукове осмислення таких постановок крізь призму хореографічної критики є важливим для розуміння їхнього місця та ролі в контексті розвитку балетного театру сучасності.

Творчість Р. Поклітару стала справжнім проривом у хореографічному мистецтві України, відбиттям світових балетних трендів. Вистава «Лебедине озеро. Сучасна версія» (2013) – друге, після «Лускунчика» (2007), звернення хореографа до балетної музики П. Чайковського. На балетмейстера обрушився шквал звинувачень у нехудожності балетмейстерських прийомів, з одночасним визнанням сміливості та оригінальності мислення. Аналіз хореографічної критики балету «Лебедине озеро. Сучасна версія» дасть змогу виявити ключові аспекти висвітлення постмодерністської інтерпретації в оцінному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри значні напрацювання критичної думки в різних мистецьких сферах (музика, театр, образотворче мистецтво), критика хореографії залишається поза увагою дослідників. Хоча саме критика є основою теоретичного осмислення багатьох явищ танцювальної сфери. Незважаючи на численність наукових публікацій, присвячених творчості Р. Поклітару, де автори розглядають його твори, зокрема К. Бортник (2014), М. Коростельова (2015; 2017), А. Небесник (2016) та ін., комплексного осмислення критично-оцінної сфери балетів, зокрема «Лебединого озера. Сучасної версії», досі не було проведено.

Мета дослідження – виявити основні оцінні аспекти «Лебединого озера. Сучасної версії» Р. Поклітару у критичних статтях.

Виклад основного матеріалу. Балетну виставу «Лебедине озеро. Сучасна версія», створену Р. Поклітару в «Київ модерн-балеті», можна розглядати в системі по-

стмодерністських інтерпретацій балетів П. Чайковського, що зберегли зв'язок на асоціативному рівні з першоджерелом (мається на увазі класична версія М. Петіпа – Л. Іванова в найвідоміших редакціях О. Горського, К. Сергєєва, Ю. Григоровича). Р. Поклітару не був першим на цьому шляху; всесвітньої популярності набули версії М. Ека 1987 р. – психоаналітична драма з лисими лебедями-андрогінами, М. Борна 1995 р. – притча про самотність особи з лебедями-чоловіками тощо.

І після Р. Поклітару створено кілька версій, зокрема «Озеро лебедів» О. Екмана 2014 р. За зізнанням балетмейстера, саме музика Чайковського стала причиною звернення до класики, але постановник кардинально «перекроїв» партитуру. Балет складається з трьох актів, що символізують минуле, теперішнє і майбутнє. Балетмейстер використав тисячі літрів води для того, щоб перенести глядачів до справжнього озера на сцені, продовживши традиції відтворення природного середовища в балеті (справжня земля, пісок, трава й ін.), сягає естетики танцтеатру П. Бауш другої половини ХХ ст. У виставі беруть участь драматичні актори, що промовляють словесний текст. Провідна ознака балету – видовищність, адже значна частина вистави відбувається у безпосередньому контакті артистів з водою на дзеркалі сцени. Балет наближається до тих творів сучасного мистецтва, метою яких є налаштувати найтіснішу співучість глядачів у дійстві не лише зануренням в художньо-образну структуру балету на рефлексивному рівні, а й викликати тілесний відгук – і не лише у відчутті «сирості» води, що розлітається зі сцени, а й на фізичному рівні відчутті артистів, які по щиколотку у воді темпераментно виконують хореографічні па.

Р. Поклітару створив балет-притчу, балет-роздум про неможливість жити, зраджуючи своєму істинному еству. «Існування у чужій подобі, проживання не свого життя і долі – це страшний вирок. Маленький лебідь, проти своєї волі перетворений на хлопчика, має пройти через страждання, удари долі. Кохання приходить до нього лише в примарних снах. Врешті він отримує свободу, але запізно – нитка життя обірвалася», – зазначено у лібрето («Лебедине озеро. Сучасна версія»).

Нині в Україні гостро стоїть проблема професійної балетної критики, особливо у сфері сучасної хореографії. Досить часто по-справжньому знакові події танцювального мистецтва залишаються не висвітленими критикою, однією з причин чого є неусталеність естетичних підходів до тлумачення авангардних форм. Балетна критика вимагає нових настанов в аспекті виявлення художньої цінності твору, оскільки класичні критерії не завжди можна застосувати до феноменів сучасної хореографії, до яких відносимо й «Лебедине озеро. Сучасна версія» Р. Поклітару. Ще й сьогодні продовжується «балетоманська критика, виявлення захоплення, без будь-яких спроб щось роз'яснити, у чомусь розібратись. Критика без критики, критика без аналітики» (Гаевский, 2015, с. 7). З'являються й публікації, де авторська позиція абсолютно відсутня, усе базується на викладенні сюжету та висловлюваннях автора балету (Філатов, 2013).

У багатьох статтях традиційно висвітлюється сюжет, переважна більшість авторів звертається до лібрето, решта – подають власне трактування. Наприклад, Т. Кузнецова зауважує, що «скупе лібрето не відображає і десятої частки того, що відбувається на сцені» (Кузнецова, 2014). Але лібрето, особливо у сучасному балеті, не передбачає розтлумачення усіх тонкощів того, що відбувається на сцені. Політрактування як одна з основних рис комунікації між твором та глядачем у постмодерністському театрі реалізовується на виставах Р. Поклітару повною мірою.

Традиційною для балетної критики є оцінка (окрім сюжету, драматургії, й інших складників композиції) хореографічної лексики. Зважаючи на те, що ба-

лет Р. Поклітару створений після версій М. Ека та М. Борна, критики не уникають проведення традиційного порівняння. М. Храпачева (2013) вважає, що балетна мова Р. Поклітару відрізняється від М. Ека та М. Борна і є оригінальною. А. Галайда, навпаки, наголошує на спорідненості танцювальної лексики Р. Поклітару, М. Ека та М. Борна: «Хореографічна мова Поклітару, хоча й сприймається частиною публіки як межа танцювальної радикальності, але насправді має глибоке коріння. Просто традиція, якої він дотримується, йде не від Іванова і Петіпа, а від Матса Ека і Метью Боурна» (Галайда, 2014). Н. Григорьєва (2014) веде мову тільки про візуальну близькість до «Лебединого озера» М. Борна з чоловічим кордебалетом у спідницях з пір'я.

Н. Григорьєва захоплюється пластичним рішенням Р. Поклітару, зазначаючи, що його вистава «майже цілком проходить у польоті – складні підтримки і пластичні, а часом і гімнастичні етюди зі стійками на руках і головах» (Григорьєва, 2014). З цим не погоджується Т. Кузнєцова (2014), називаючи хореографію Р. Поклітару «шорсткою мовою плаката», і далі пояснює: «ілюстративні пози, одностанні мізансцени і рухи за принципом “упав-віджався” (підстрибнув – кинув ногу – стрибнув на торе партнера – зробив фрикції)» (Кузнєцова, 2014). Але Т. Кузнєцова визнає присутність у трупі яскравих артистів із пристойною професійною підготовкою – Олексія Буська, Анни Герус, однак, на її думку, «і для них... хореограф не зміг придумати нічого цікавого, наполегливо експлуатуючи знахідки, які років десять тому оптимісти вважали оригінальністю його творчого почерку і які зараз утвердилися як монолітні штампи» (Кузнєцова, 2014). Оцінюючи техніку виконання, доволі категорично висловлюється Л. Морозова: «Асинхронність рухів танцівників пригнічує... Артисти розмахують ними (крилами, що прикріплені до рук – А. П.) з величезним ентузіазмом, але мимоволі думаєш про те, що краще б швидшими та стрибучішими були їхні ноги» (Морозова, 2013). У зв'язку з цим важливо наголосити, що проблема професійної підготовки танцівників для сучасного балету стоїть в Україні досить гостро. Для реалізації задумів Р. Поклітару потрібні артисти з універсальною хореографічною підготовкою та широким акторським діапазоном. Сьогодні трупа «Київ модерн-балету» складається з високопрофесійних артистів балету, які здатні втілити найсміливіші творчі проекти балетмейстера.

Незважаючи на трагізм історії, вистава сповнена традиційними для постмодерністських версій класичних балетів іронією та пародійністю. «Танець маленьких лебедів» наприкінці першого акту замість класичної четвірки балерин у пачках виконують троє лебедів у пір'ї і блискучих костюмах-боді, які комічно рухаються з одного кута сцени в інший, роблять високі балетні стрибки (Григорьєва, 2014). На пародійному елементі зупиняється й М. Храпачева, але вважає, що постановник глузує з хореографії М. Петіпа та очікувань глядачів від знаменитих па-де-де і «Танцю маленьких лебедів» (Храпачева, 2013). Найкатегоричнішу оцінку цього аспекту Р. Поклітару дістав від Л. Морозової, яка вважає, що «Танець маленьких лебедів» «перетворений на грубуватий скетч» (Морозова, 2013).

Звичною практикою для сучасної критики стало порівняння балетів з кіножанрами. Доречним у М. Храпачевої є порівняння з жанром кінематографа «саспенс», характерним для фільмів Хічкока, сутність якого полягає в невизначеності, неспокої, тривозі очікування (Храпачева, 2013). Саме таку атмосферу створює Р. Поклітару, змальовуючи в розвитку страхи головного героя Зигфріда, в образі якого втілено основну ідею твору: будь-хто, хто відмовиться від своєї сутності, – приречений. А. Галайда називає балет «екшеном» – бойовиком: «Поклітару ста-

вить балет динамічний, у якому жорсткий екшн замінює меланхолійні роздуми Чайковського» (Галайда, 2014). Більш прискіпливо до балету Р. Поклітару ставить-ся Т. Кузнецова, називаючи його видатним зразком балетного «трешу», київським еротично-політичним «трешаком» та висловлюючи думку про вульгарність і заштампованість художніх рішень.

Музичний бік вистави не завжди потрапляє до кола уваги критиків постмодерністських балетних експериментів на основі балетів класичної спадщини. Більшість авторів статей розуміють доцільність перероблення музичної партитури першоджерела задля вирішення нових драматургічних завдань відповідно до задуму балетмейстера, однак і в цьому плані виникають досить жорсткі формулювання. Так, Т. Кузнецова заявляє: «Раду Поклітару поставив своє сучасне “Лебедине озеро” в двох актах, рішуче перекомпонувачи балет Чайковського і навіть поштампувавши деякі номери, підганяючи музику під власну концепцію» (Кузнецова, 2014).

Всі автори критичних статей одностайні в позитивних оцінках стосовно оригінальної сценографії А. Злобіна та художника по костюмах Г. Іпатьєвої, яка перенесла акцент з балетних лебединих пачок на масивні крила.

Наукова новизна полягає у виявленні основних аспектів критичної оцінки «Лебединого озера. Сучасної версії» Р. Поклітару.

Висновки. Аналіз хореографічної критики дає змогу не лише відтворити панораму оцінних висловлювань, а й виявити художньо-естетичні домінанти в оцінюванні хореографічних явищ.

«Лебедине озеро. Сучасну версію» Р. Поклітару можна розглядати в системі постмодерністських інтерпретацій, що вимагає оновлення методології критичного осмислення, удосконалення критеріїв виявлення художньої цінності твору. Описовість, компілятивний характер, відсутність авторської позиції характерні для низки публікацій щодо постановки Р. Поклітару.

У багатьох статтях традиційно висвітлюється сюжет, переважна більшість авторів звертається до лібрето, решта – подають власне трактування. Критики не уникають традиційного порівняння з попередниками (М. Ека, М. Борн).

Аналізу піддається хореографічна лексика, акцентується увага на іронічному ставленні до класичного першоджерела (прояв однієї з основних рис постмодернізму). Проводиться порівняння з кіножанрами («саспенс», «екшн»).

В оцінці музичної основи більшість критиків розуміють доцільність перероблення музичної партитури першоджерела задля вирішення нових драматургічних завдань відповідно до задуму балетмейстера. Всі автори позитивно висловлюються стосовно оригінальної сценографії та костюмів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми наукового осмислення критично-оцінного дискурсу балетного театру, воно запропоновано з метою обговорення методики аналізу критичних статей.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бортник, К. (2014). Еволюція новаторства балету П. І. Чайковського «Лебедине озеро» від постановки М. Петіпа та Л. Іванова до версії Ф. Рідмана. *Культура України*, 45, 174-182.
- Гаевский, В. (2015). Новые имена. В *Новая русская музыкальная критика. 1993–2003* (Т. 2, с. 7-10). Москва: Новое литературное обозрение.

- Галайда, А. (2014, 9 июля). «Лебединое озеро» от Раду Поклитару станцевали в Москве. Раду Поклитару и его «Киев модерн-балет» привезли на Летние балетные сезоны в Москву современную версию «Лебединого озера». *Ведомости*. Взято из <https://www.vedomosti.ru/lifestyle/articles/2014/07/09/cvety-zla>.
- Григорьева, Н. (2014, 6 июля). «Лебединое озеро» Раду Поклитару: крылья, чулки и фантомные боли. *Аргументы и факты*. Взято из <http://www.aif.ru/culture/theater/1202650>.
- Коростельова, М.Д. (2015). Інтерпретації «Лебединого озера» Чайковського-Іванова-Петіпа в епоху постмодерну. *Парадигма пізнання. Серія: Гуманітарні питання*, 8 (11), 109-122.
- Коростельова, М.Д. (2017). Палімпсест у постмодерних балетних інтерпретаціях (на прикладі «Лебединого озера» М. Ека, М. Борна, Р. Поклитару). *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 39, 250-258.
- Кузнецова, Т. (2014). Лебединое дно. «Киев модерн-балет» представил свое «Лебединое озеро». *Коммерсантъ*. Взято из <https://www.kommersant.ru/doc/2519737>.
- Лебедине озеро. Сучасна версія. Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва. Київ модерн-балет. Взято з <http://www.musictheatre.kiev.ua/ua/performance/103>.
- Морозова, Л. (2013). Чайковский на игле. Раду Поклитару напоследок поставил «Лебединое озеро». *Коммерсантъ Украина*, с. 4.
- Небесник, А. (2016). «Київ модерн-балет»: авторський театр і творча лабораторія. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 35, 89-98.
- Філатов, А. (2013). Лебедине озеро покрите кригою невігластва. *Українська культура*, 7, 68.
- Храпачева, М. (2013). «Лебединое озеро» Раду Поклитару превратил в триллер. *Капитал*. Взято из <https://www.capital.ua/ru/publication/1055-material-o-novoy-postanovke-radu-poklitaru-lebedinoe-ozero>.
- Экман, А. (2017). Музыкальные сезоны: портал о классической музыке, опере и танце. Взято из <https://musicseasons.org/aleksandr-ekman/>.

REFERENCES

- Bortnyk, K. (2014). Evoliutsiia novatorstva baletu P. I. Chaikovskoho "Lebedyne ozero" vid postanovky M. Petipa ta L. Ivanova do versii F. Ridmana [Evolution of the innovation of the ballet by P. I. Tchaikovsky "Swan Lake" from the production of M. Petipa and L. Ivanov to the version of F. Ridman]. *Kultura Ukrainy*, 45, 174-182 [in Ukrainian].
- Ekman, A. (2017). Muzykalnyie sezonyi: portal o klassicheskoy muzyke, opere i tantse [Music seasons: a portal about classical music, opera and dance]. Retrieved from <https://musicseasons.org/aleksandr-ekman/> [in Russian].
- Filatov, A. (2013). Lebedyne ozero pokryte kryhoiu nevihlastva [The Swan Lake is covered with an iceberg of ignorance]. *Ukrainska kultura*, 7, 68 [in Ukrainian].
- Gaevskiy, V. (2015). Novyie imena [New names]. In *Novaya russkaya muzyikalnaya kritika. 1993–2003* [New Russian music critic. 1993–2003] (Vol. 2, pp. 7-10). Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie [in Russian].
- Galayda, A. (2014, July 9). "Lebedinoe ozero" ot Radu Poklitaru stantsevali v Moskve. Radu Poklitaru i ego "Kiev modern-balet" privezli na Letnie baletnyie sezonyi v Moskvu sovremennuyu versiyu "Lebedinogo ozera" [Swan Lake from Radu Poklitaru danced in Moscow. Radu Poklitaru and his "Kiev Modern Ballet" brought a modern version of Swan Lake to Moscow for the Summer Ballet Seasons]. *Vedomosti*. Retrieved from <https://www.vedomosti.ru/lifestyle/articles/2014/07/09/cvety-zla> [in Russian].
- Grigoreva, N. (2014, July 6). "Lebedinoe ozero" Radu Poklitaru: kryilya, chulki i fantomnyie boli [Swan Lake by Radu Poklitaru: wings, stockings and phantom pains]. *Argumentyi i faktyi*. Retrieved from <http://www.aif.ru/culture/theater/1202650> [in Russian].

- Hrapacheva, M. (2013). "Lebedinoe ozero" Radu Poklitaru prevratil v triller ["Swan Lake" Radu Poklitaru turned into a thriller]. *Kapital*. Retrieved from <https://www.capital.ua/ru/publication/1055-material-o-novoy-postanovke-radu-poklitaru-lebedinoe-ozero> [in Russian].
- Korostelova, M.D. (2015). Interpretatsii «Lebedynoho ozera» Chaikovskoho-Ivanova-Petipa v epokhu postmodernu [Interpretations of "Swan Lake" by Tchaikovsky-Ivanov-Petipa in the post-modern era]. *Paradyhma piznannia. Serii: Humanitarni pytannia*, 8 (11), 109-122 [in Ukrainian].
- Korostelova, M.D. (2017). Palimpsest u postmodernykh baletnykh interpretatsiiakh (na prykladi "Lebedynoho ozera" M. Eka, M. Borna, R. Poklitaru) [Palimpsest in postmodern ballet interpretations (on the example of Swan Lake M. Eka, M. Born, R. Poklitar)]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*, 39, 250-258 [in Ukrainian].
- Kuznetsova, T. (2014). Lebedinoe dno. "Kiev modern-balet" predstavil svoje "Lebedinoe ozero" [Swan bottom. Kyiv Modern Ballet presented its Swan Lake]. *Kommersant*. Retrieved from <https://www.kommersant.ru/doc/2519737> [in Russian].
- Lebedyne ozero. Suchasna versiia [Swan Lake. Modern version]. *Kyivskiy munitsypalny akademichnyi teatr opery i baletu dlia ditei ta yunatstva. Kyiv modern-balet*. Retrieved from <http://www.musictheatre.kiev.ua/ua/performance/103> [in Ukrainian].
- Morozova, L. (2013). Chaykovskiy na igle. Radu Poklitaru naposledok postavil "Lebedinoe ozero" [Tchaikovsky on the needle. Radu Poklitaru finally put Swan Lake]. *Kommersant Ukraina*, p. 4 [in Russian].
- Nebesnyk, A. (2016). "Kyiv modern-balet": avtorskyi teatr i tvorcha laboratoriiia ["Kyiv Art Nouveau Ballet": author's theater and creative laboratory]. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo*, 35, 89-98 [in Ukrainian].